

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز با عنوان:
The Criteria of the World Crafts Council Award of Excellence for Handicrafts
and the Wooden Works of Abdol- Rahim Foroutan: A Comparative Case-Study
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقایسه تطبیقی آثار صنایع دستی با ضوابط «نشان اصالت صنایع دستی یونسکو»

(مطالعه موردی آثار چوبی «عبدالرحیم فروتن» خراط دزفولی)

مژده درخشانی*^۱، منصور کلاه‌کج^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه شهید چمران اهواز، ایران.

۲. استادیار دانشکده هنر، دانشگاه شهید چمران اهواز، ایران.

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۳/۰۴ تاریخ اصلاح: ۹۸/۰۷/۲۹ تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۸/۱۸ تاریخ انتشار: ۹۹/۰۵/۰۱

چکیده

بیان مسئله: ارزش نمادین صنایع دستی ملی و منطقه‌ای و نیز هم‌ترازی آنها با سرمایه اقتصادی، که به وسیله نظریه پردازانی چون «بورديو»، بیان شده، نشان از ارجمندی آنها در نزد جوامع توسعه یافته است. جایگاه نمادین صنایع دستی و کارکرد فرهنگی این هنرها، که برآمده از اصالت آنها است، سبب می‌شود تا اصالت این آثار همواره مورد توجه قرار گیرد. بر این اساس در این مقاله، معیارهای سنجش اصالت اثر، صنایع دستی یونسکو، به عنوان مرجع تعیین اصالت، با آثار صنایع دستی خراطی «عبدالرحیم فروتن» که دارنده نشان ذکر شده، تطبیق داده شده است. در این راستا سؤالات پژوهش بدین شرح است: معیارهای اصالت اثر هنری یونسکو چیست و چگونه با آثار خراطی عبدالرحیم فروتن منطبق است؟

هدف: هدف این مقاله، آگاهی صنعتگران و علاقه‌مندان صنایع دستی از این معیارهاست. اهمیت این موضوع اعتباربخشی به صنایع دستی با بیان معیارهایی مشخص و ضرورت آن کسب اعتبار آثار تولیدی هنرمندان صنایع دستی ایران و منتفع شدن آنها در ابعاد مختلف کاری است.

روش تحقیق: این پژوهش کیفی و روش آن تطبیقی است که با بهره‌گیری از معیارهای اصالت یونسکو و انطباق و همسنگی آنها با شیوه کار هنرمند مورد نظر، به صورت توصیفی و تحلیل نتایج خود را ارائه می‌دهد. منابع و اطلاعات این تحقیق، برآمده از منابع کتابخانه‌ای، پایگاه‌های معتبر اطلاعاتی علمی و اطلاعات میدانی است. نتیجه‌گیری: یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد، رعایت حق کی‌رایت، اصالت ایده، حقوق اجتماعی (مانند پای‌بندی به رعایت حقوق کارگران توسط کارفرما و ایمنی محیط کار، آموزش به داوطلبان یادگیری این هنر و قراردادن امکانات کارگاهی در اختیار افراد تحت آموزش) مرغوبیت و کیفیت مواد اولیه، توجه به هویت و اصول زیباشناسی سنتی، در نظر داشتن مسائل زیست‌محیطی چون به کار بردن چوب یکپارچه بدون استفاده از مواد شیمیایی مانند چسب و دیگر مواد، اقدام به کاشت و نگهداری از درختان جغ در منطقه، بازیافت و مدیریت پسماند در کنار قابلیت بازاریابی و عرضه در بازارهای جهانی، ارکان اصلی اصالت یک اثر از نظر یونسکو است که همه این موارد به شرح گفته شده، در کارگاه هنرمند مورد نظر، اجرا شده است.

واژگان کلیدی: اصالت، صنایع دستی، خراطی چوب، دزفول، نشان اصالت یونسکو.

مقدمه و بیان مسئله

اصالت اثر هنری، که موجب تشخیص، ارزش و یگانگی آن است، برگرفته از مؤلفه‌ها یا ضوابطی چون یگانگی فن، خاص بودن ایده و نحوه اجرای اثر است. در میان آثار صنایع دستی منطبق با این ضوابط، آثار چوبی برخی از خراطان دزفولی، با بهره‌مندی از ویژگی‌های اقلیمی این منطقه، مانند جنس چوب استفاده‌شده و مهارت بالای هنرمندان سازنده آنها، دارای جایگاهی ویژه است. از میان هنرمندان هنر خراطی این شهرستان، «عبدالرحیم فروتن» موفق به کسب «نشان اصالت یونسکو» برای آثار خراطی خود شده است. این نشان با در نظر گرفتن برخی از مؤلفه‌ها و ویژگی‌های برجسته، به هنرمندانی تعلق می‌گیرد که به ضوابط و دستورالعمل‌های مدون آن توجه کرده‌اند. برای دستیابی به این هدف، اصول ارزش‌گذاری نهادهای معتبر جهانی در زمینه صنایع دستی، از جمله «نشان اصالت یونسکو» به عنوان معیار پیش‌رو قرار گرفته است. در این میان برخی عوامل سنج‌ناپذیر، مانند میزان رعایت حقوق اجتماعی، هنگام قضاوت در مورد اصیل بودن یک اثر وجود دارد، که به آنها پرداخته شده است. پرسش‌های اصلی این پژوهش بدین شرح است: معیارهای اصالت اثر هنری یونسکو چیست؟ این معیارها چگونه با آثار خراطی «عبدالرحیم فروتن» انطباق دارد؟

پیشینه تحقیق

جستجوهای نگارندگان برای پژوهشی مطابق با عنوان این مقاله به نتیجه‌ای نرسیده، بر این اساس در ادامه به پیشینه مرتبط با موضوع پرداخته می‌شود. پژوهش‌های مختلفی پیرامون اصالت آثار هنری از منظر زیباشناسی و ارزش‌گذاری مادی و حقوقی انجام شده است. مسئله اصالت به عنوان یک مفهوم فلسفی از ابتدای تاریخ فلسفه، مورد توجه بسیاری از اندیشمندان از جمله «افلاطون^۱»، «کانت^۲»، «هایدگر^۳»، «ژولیا کریستوا^۴» و ... بوده است. از آنجاکه اصالت اثر هنری دامنه گسترده‌ای دارد و متمرکز بر مسائل حقوقی و مالکیت اثر هنری نیز هست، از این دیدگاه نیز به بررسی پیشینه پرداخته می‌شود. «زرکلام» (۱۳۸۷) در کتابی به نام «حقوق مالکیت ادبی و هنری» و «لایقی» (۱۳۸۱) با کتاب دیگری به نام «حقوق آفرینش‌های ادبی و هنری در کشورهای پیشرفته صنعتی» منابعی هستند که در آنها به دامنه حمایت حقوقی از اصالت آثار هنری پرداخته شده است.

رویکرد دیگر به موضوع اصالت در آثار هنری، ارزیابی و تعیین اصل یا بدل بودن آنها با روش‌های علمی جدید است. به عنوان مثال در پژوهشی که توسط «پژوهشگران مؤسسه فناوری جورجیا» انجام شده و روشی جدید است، با ترکیبی از روش‌های ویژه ریاضی و امواج تراهرتز^۵ (terahertz) می‌توان

لایه‌های نازک پیگمنت (رنگدانه) را بر روی تابلوهای نقاشی قدیمی، تشخیص داده و بررسی کرد (Dong, Melis, Alexandre & Citrin, 2017). روش‌هایی از این دست به منظور تعیین میزان اصالت مادی یک اثر مورد استفاده قرار گرفته و کاربرد خاص خود را دارند. از سوی دیگر، در بحث مرمت آثار هنری نیز حفظ اصالت اثر، از اولویت‌های اصلی در ارزش‌گذاری اثر بوده و مورد توجه قرار می‌گیرد. به عنوان نمونه «یوکا یوکیلهتو»^۶ از جمله صاحب‌نظران در زمینه مرمت و باستان‌شناسی است که با تعریف اصالت، بر دلایل لزوم مرمت با حفظ اصالت آثار تأکید کرده است (یوکیلهتو، ۱۳۸۷، ۳۸۶). در باب اصالت آثار صنایع دستی که جدا از بحث هنری به عنوان میراث فرهنگی زنده و ملموس مطرح هستند، به نقل از خبرگزاری رسمی یونسکو (<http://www.unesco.org>),

این سازمان به عنوان سازمان متولی فرهنگ در جهان در سال ۲۰۰۱، برای تعریف استاندارد برای محصولات صنایع دستی اقدام کرد و در این سال «نشان اصالت»^۷ تأسیس شد. به دلیل موفقیت، این طرح تا سال ۲۰۱۲ در سراسر جهان گسترش یافت و در حال حاضر تنها مرجع رسمی برای تأیید احراز اصالت آثار صنایع دستی محسوب می‌شود (ibid).

در پایان‌نامه‌ای با عنوان «بررسی مفهوم اصالت در صنایع دستی با تکیه بر آراء تئودور آدورنو»^۸ به مفهوم «اصالت» در صنایع دستی اشاره شده است. «سمیه نادری» (۱۳۹۰)، در این پژوهش از نگاه «آدورنو» به هنرهای اصیل در مقابل تولیدات صنعتی پرداخته و مفاهیمی چون، روشنگری، شی‌ءوارگی، صنعت فرهنگ، تکنولوژی و هنر توده در مورد اصیل یا غیراصیل بودن یک اثر هنری را به بحث گذاشته است. بر مبنای تعاریف «آدورنو» با تسلط بی‌چون و چرای تکنولوژی بر صنایع دستی امروز و تکثیر و نسخه‌برداری از آثار صنایع دستی اصیل و از بین رفتن یگانگی و بی‌همتایی در آنها و تولید انبوه، اصالت این آثار خدشه‌دار شده است.

در راستای ارزش‌گذاری صنایع دستی و فاخر و غیر فاخر بودن این آثار، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد «مژگان درانی» (۱۳۹۷)، با عنوان «تعیین و تبیین شاخصه‌های اثر فاخر در آثار صنایع دستی ایران از منظر نظریات پی‌یر بوردیو»^۹ به تعیین و تبیین عوامل مداخله‌گر در ارتقای ارزش یک اثر صنایع دستی تا مرتبه فاخر بودن بر پایه دیدگاه جامعه‌شناسانه به ویژه نظریات «بوردیو» که بر مفاهیم و مباحث «تشخص، میدان، عادت‌واره، سلیقه و ذائقه، طبقه، کنش، سرمایه» تأکید دارد، پرداخته است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که عوامل و شاخصه‌های مداخله‌کننده در فاخریت اثر صنایع دستی عبارتند از: ۱- مواد و ابزار مرغوب، ۲- ایده، هدف و تکنیک ناب هنرمند صنعت‌گر، ۳- مخاطب فرهیخته و حمایت‌گر، ۴- گذر زمان.

ادبی و هنری» در نظام حق مؤلف، منظور از اصیل بودن اثر این است که اثر توسط شخص پدیدآورنده خلق شده باشد. به عبارت دیگر، اثر باید زاییده تراوش‌های فکری پدیدآورنده باشد (زرکلام، ۱۳۸۷، ۴۵).

در پژوهشی دیگر سه عامل برتری یک اثر هنری نسبت به کپی آن به طور عام، بدین شرح آمده است: (۱) منحصر به فرد بودن آن در خلایقیت، (۲) «درجه تماس فیزیکی^{۱۳}» هنرمند اصلی با اثر، که به روانشناسی ارزش اشیاء توجه دارد و بسیار با اهمیت است، (۳) شیوه خلق اثر، که سنتی و یا مکانیزه بودن تولید اثر هنری است و در ارزش‌گذاری آن تأثیرگذار است (George & Bloom, 2012).

علاوه بر کلیت آثار هنری، میزان پایبندی به فرهنگ خاص یک منطقه نیز در شمار معیارهای اصالت آثار هنری است. البته تقلید محض از آثار گذشتگان از اصالت اثر هنری می‌کاهد، با این حال نبوغ یک هنرمند در به‌کارگیری عناصر دستی در ساخت اثری نو و برآمده از خاستگاه فرهنگی آن نیز مورد توجه است. در ادامه به معیارهای این نوع اصالت پرداخته شده است.

• صنایع دستی

صنایع دستی مجموعه‌ای از هنرهای سنتی، تزئینی، قومی (بومی) و کاربردی را می‌تواند در برداشته باشد. در «دایره‌المعارف هنر»، صنایع دستی به کارهای تولیدی دستی با استفاده از آلات و ابزارهای ساده که اغلب هنر سنتی و هنر تزئینی را می‌توان در این زمره به شمار آورد، گفته می‌شود (پاکباز، ۱۳۸۳، ۳۴۳).

بر اساس تعریف صنایع دستی در «سمپوزیوم بین‌المللی یونسکو^{۱۴}» صنایع دستی به عنوان محصولاتی تعریف می‌شوند که به طور کامل با دست یا با کمک ابزار تولید می‌شوند و محصولات نقش داشته باشند، اما انسان همچنان مهمترین جزء تولید محصول نهایی است. صنایع دستی از مواد خام ساخته شده و قابلیت تولید در تعداد نامحدود را دارند، چنین محصولاتی می‌توانند بهره‌وری، زیبایی‌شناسی هنری، خلایقیت، بیان فرهنگی، ویژگی‌های تزئینی، کاربردی، سنتی، مذهبی و اجتماعی نمادین و قابل توجهی داشته باشند (<https://unesdoc.org>).

• مهر اصالت یونسکو

در سال ۲۰۰۱ یونسکو به عنوان سازمان متولی فرهنگ در جهان، اقدام به تعریف استاندارد برای محصولات صنایع دستی کرد که در ایران با نام «نشان اصالت» یا «مهر اصالت» شناخته شده است. تأثیر ویژه استانداردهای یونسکو و موفقیت آنها باعث شد که تا سال ۲۰۱۲ در سراسر جهان فراگیر شوند و در حال حاضر این استانداردها، تنها مرجع رسمی برای تأیید احراز اصالت آثار صنایع دستی محسوب می‌شوند. «سازمان جهانی صنایع دستی^{۱۵}» از سال ۲۰۱۴ مسئولیت برگزاری این

لذا فاخر شدن فرایندی است مرکب از دو گروه عوامل درونی و بیرونی.

بر اساس آنچه به عنوان پیشینه این پژوهش بر شمرده شد، این مقاله می‌کوشد تا با تطبیق آثاری از هنر خراطی دزفول که موفق به کسب نشان اصالت یونسکو شده به عنوان نمونه، هنرمندان صنایع دستی را ترغیب به اجرای ضوابط این نشان کند. بر این اساس پژوهندگان این پژوهش اعتقاد دارند که تاکنون مقایسه‌ای تطبیقی میان آثار تولیدی و معیارهای اصالت اثر حداقل در ایران انجام نشده است.

روش انجام پژوهش

رویکرد این پژوهش کیفی است که به شیوه تطبیقی، آثار «عبدالرحیم فروتن»، خراط سرشناس دزفولی و دارنده نشان اصالت یونسکو را با معیارهای اصالت اثر یونسکو همسنجی کرده و نتایج آن را توصیف و تحلیل می‌کند. در این فرآیند دو اثر از آثار عبدالرحیم فروتن با معیارهای اصالت اثر یونسکو تطبیق داده شده است. منابع و اطلاعات این تحقیق، برآمده از منابع کتابخانه‌ای، مطالعات میدانی و نیز تصویر آثار تولیدی مورد مطالعه است.

مفاهیم پژوهش

مفاهیم اصلی این پژوهش که در ادامه به توضیح آنها پرداخته به شرح زیر است:

• اصالت^۱

واژه اصالت در «لغت‌نامه دهخدا»، نجابت و شرافت معنا شده است و نیز اصیل بودن (دهخدا، ۱۳۷۷، ۲۶۹۶) و در «فرهنگ معین» با والاتباری، آورده شده است (معین، ۱۳۷۸، ۲۹۰). اما از منظر فلسفه، نخستین بار اصالت هنر توسط افلاطون، بیان شد. افلاطون هیچ‌گونه اصالتی برای هنر متصور نبود، زیرا هنر را تقلیدی از اشیاء و موجوداتی می‌دانست که خود سایه‌ای از اصل هستند. این دیدگاه با رنسانس و اومانیزم تغییر یافت و سرانجام در آغاز تفکر مدرن و نگاه سوبژکتیو^{۱۶} به هنر، توسط «کانت» شکل تازه‌ای به خود گرفت. کانت در حیطه زیباشناسی هنر، نبوغ را دارای اصالت می‌داند (کانت، ۱۳۷۷، ۲۴۴). پس نبوغ که اساس امر زیبا از دیدگاه کانت است، با اصالت ایده مطرح می‌شود. در ادامه دیدگاه‌های فلسفی در مورد اصالت، هایدگر اصالت وجود را مطرح می‌کند، با این حال با وجود مباحثی چون هرمنوتیک، بینامتنیت^{۱۷} و پیش‌انگاری^{۱۸} که خارج از حوصله این بحث است، اصالت ایده نیز نمی‌تواند قطعیت داشته باشد، اما به صورتی نسبی در نظر گرفته می‌شود.

از سوی دیگر اصالت اجرا از منظر حقوقی مطرح می‌شود که در آن صورت می‌توان به طور قطع بر اصیل بودن یا نبودن اثر هنری حکم داد. «زرکلام» در کتابی به نام «حقوق مالکیت

حرکت چرخشی به دور خود قادر به ساخت شکل‌های منظم و به صورت مجوف است» (سیدصدر، ۱۳۸۳، ۲۴۱). در کتاب «صنایع دستی کهن ایران» در مورد هنر خراطی آمده است که «این پیشه و هنر باید سابقه طولانی تاریخی داشته باشد. بقایای کاخ داریوش تخت جمشید نشان می‌دهد که تخت و چهارپایه شاه و عودسوز او همه با کارهای دستی خراطی شده، تهیه شده است» (وولف، ۱۳۷۲، ۷۸).

از آن جایی که چوب مورد استفاده برای خراطی، اغلب به صورت کنده‌های استوانه‌ای شکل است، سیدصدر می‌گوید، برای شکل دادن به چوب با وجود برجستگی‌ها و فرورفتگی‌های مختلف، مقطع آن در قسمت دایره شکل استوانه، برای ساخت نرده‌های تزئینی، ستون‌های کوچک و ... مورد استفاده قرار می‌گیرد (سیدصدر، ۱۳۸۳، ۲۴۱). همچنین انواع چوب‌ها براساس دسته‌بندی انجام شده توسط «فروتنی» به «سخت‌چوب‌ها» و «نرم‌چوب‌ها»، بافت و تنوع رنگ و درجه سختی متفاوتی دارند. هرچند به طور کلی برمبنای «حلقه‌های سالیانه» رشد، تمام درختان به دو بخش «چوب بهاره» و «چوب پاییزه» قابل تفکیک هستند و در برش عرضی از نظر رنگ و بافت چوب در زمان رویش کاملاً قابل شناسایی هستند و هرچه حلقه سالیانه ضخیم‌تر باشد چوب مستحکم‌تر است. در این دسته‌بندی «سخت‌چوب‌ها» که شامل چوب درختان پهن برگ است، در حلقه سالیانه چوب بهاره دارای رنگ روشن است و به طرف چوب پاییزه، تیره‌رنگ می‌شود. حلقه‌های سالیانه این نوع چوب‌ها عریض‌تر است و در نتیجه تاب و توان آنها در برابر نیروهای مکانیکی بیشتر خواهد بود (فروتنی، ۱۳۷۹، ۱۲۰). از این‌رو چوب‌های مورد استفاده در خراطی غالباً از دسته «سخت‌چوب‌ها» به شمار می‌آیند. چرا که این نوع چوب برای نازک‌کاری مناسب‌تر است. در خراطی منطقه دزفول چوب درخت «جغ»^{۱۹} با ویژگی‌های منحصربه‌فرد بافت و رنگ‌های متضاد موجود در آن و نیز استحکام لازم برای خراطی، استفاده می‌شود. نکته قابل توجه در مورد هنر خراطی این است که، این هنر پس از ورود دستاوردهای انقلاب صنعتی به ایران، نه تنها ماهیت صنایع دستی خود را از دست نداد بلکه روی وسایل مصرفی جدید تجربه شد. این هنر-صنعت، از معدود رشته‌هایی است که با وجود پیشرفت فنی و صنعتی، صورت ابتدایی آن در بین مردم استمرار یافته است (کریمیان و عطارزاده، ۱۳۹۰، ۱۰۷) و باعث بالارفتن کیفیت و مرغوبیت محصولات هنر خراطی شده است.

عبدالرحیم فروتن

«عبدالرحیم فروتن» متولد سال ۱۳۳۹، در شهرستان دزفول است. او از سن ۱۲ سالگی، آموزش خراطی را در کارگاه موروثی، از پدر و اجداد خود آموخت و خود نیز به نوآوری

برنامه را تحت حمایت یونسکو در «منطقه آسیا - اقیانوس آرام»^{۱۶} برعهده گرفت.

اهداف این برنامه که توسط «سازمان جهانی صنایع دستی» مدیریت می‌شود عبارت است از: ایجاد استانداردهای دقیق جهت ارتقای کیفیت صنایع دستی مانند؛ رعایت مسئولیت اجتماعی و احترام به محیط زیست، نوآوری به منظور اطمینان از اینکه محصولات صنایع دستی در زندگی مدرن همچنان به عنوان محصولات باارزش زیبایی‌شناسی و اقتصادی باقی می‌مانند؛ همچنین ارائه خدمات آموزشی و پشتیبانی برنامه سازمان جهانی صنایع دستی با هدف ظرفیت‌سازی و برگزاری کارگاه آموزشی برای کمک به تولیدکنندگان این حرفه در بهبود طراحی و بازاریابی محصولات خود، توسعه بازار این محصولات و حفاظت از حقوق مالکیت معنوی آنها و در نهایت ارائه فرصت‌های جدید برای اطمینان از پایداری صنایع دستی. زیرا صنایع دستی نقش مهمی در توسعه اقتصادی محلی و کاهش فقر ایفا می‌کند و با ارائه فرصت‌های جدید، بازاری برای ایجاد معیشت پایدار است (ibid).

برنامه «نشان اصالت صنایع دستی یونسکو»، براساس اطلاعات مندرج در صفحه رسمی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری^{۱۷}، از سال ۲۰۰۱ آغاز شد و از ۲۰۰۶ به بعد به مهمترین پروژه سازمان یونسکو در حوزه صنایع دستی تبدیل شد و با گسترش طرح حمایتی این سازمان پس از آسیای غربی و مرکزی به آسیای شرقی رسید. ایران از سال ۲۰۰۷ به همراه دیگر کشورهای منطقه آسیای مرکزی شامل: کشورهای قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان در این طرح مشارکت یافت. از سال ۲۰۱۴ این برنامه از سازمان تربیتی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو) به «شورای جهانی صنایع دستی» منتقل و به صورت آزمایشی در آگوست ۲۰۱۴ برابر با شهریور ۱۳۹۳ در شهر «جاکارتا» پایتخت کشور «اندونزی» برگزار شد و در حال حاضر این برنامه به صورت دو سالانه اجرا می‌شود (<https://www.ichto.ir>). در ایران فرآیند دریافت نشان اصالت، زیر نظر سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور، در قالب گزینش اولیه صورت می‌گیرد و در نهایت بعد از تأیید کارشناسان داخلی و ملی و دریافت «نشان ملی مرغوبیت صنایع دستی» در ایران، جهت گزینش نهایی به دفتر «شورای جهانی صنایع دستی» ارسال می‌شود.

• هنر خراطی چوب^{۱۸}

آثار خراطی در مناطق مختلف ایران تولید می‌شود، که در کتاب «دایره‌المعارف هنر» تعریف هنر خراطی چنین آمده است؛ «روش شکل دادن به چوب با نصب کردن آن بر روی دستگاه خراطی و استفاده از یک ابزار نوک تیز، مثل مغاره، و شکل دادن به قطعه چوب در حال چرخش. روش شکل‌دهی با استفاده از

به آموزش و تحصیلات افراد جامعه برمی‌گردد. با در نظر گرفتن این چارچوب، فرهنگ و تمدن و چگونگی تجسم بیرونی آنها در مفهوم سرمایه فرهنگی می‌گنجد.

اگرچه صنایع دستی در زمره تجسم بیرونی فرهنگ و تمدن قرار می‌گیرند، اما به طور قطع بخش زیادی از صنایع دستی موجود در جامعه، صرفاً با دیدگاه اقتصادی تولید شده و تحت تأثیر عوامل بیرونی و سودآوری بیشتر، از کیفیت و اصالت این آثار کاسته می‌شود. تشخیص آثار با اصالت و حائز ارزش به عنوان سرمایه‌های نمادین هر فرهنگ، اهمیت ویژه‌ای برای خریداران و متولیان فرهنگی هر جامعه دارد. نحوه گزینش این آثار از میان نمونه‌های مشابه با درجه اصالت کمتر، مستلزم در نظر گرفتن معیارهای مشخص و در دسترس، برای رده‌های مختلف متقاضیان این نوع کالاها است. چنان که گفته شد، سازمان یونسکو برای حمایت هرچه بیشتر از آثار اصیل، نشانی با نام «نشان اصالت صنایع دستی» تعریف کرده است که در **جدول ۱** اهداف مدون این نشان آورده شده است. پیش‌شرط‌های احراز این نشان براساس فرم‌های رسمی سازمان میراث فرهنگی در زیر آمده‌اند، که یک به یک با آثار خراطی عبدالرحیم فروتن مطابقت داده شده‌اند (**تصاویر ۳ تا ۷**).

• محیط زیست و اصالت مواد به کاررفته در اثر و تکنیک‌های تولید

طبق مطالعات مرکز بررسی حقوق محیط زیست دانشگاه هاروارد^{۲۲}، در جریان فرهنگ‌سازی و ترغیب افراد جامعه برای انجام دادن فعالیت‌های حمایتی از محیط زیست، اقدامات اجتماعی مانند «خرید سبز» به معنی خرید محصولاتی که با استفاده از انرژی‌های پاک تولید شده‌اند و ارزش‌های زیست‌محیطی در آنها رعایت شده است، بیشتر مورد استقبال افراد جامعه قرار می‌گیرد. در حالی که تمایل به «رفتار سبز» به طور مثال استفاده از «برق سبز» در میان جوامع به دلیل هزینه بالاتر و دیگر عوامل، کمتر است (Sunstein & Reisch, 2014, 130).

این پیش‌شرط شامل مواردی چون؛ به‌کارگیری مواد و رنگ‌های خام، تأمین مواد خام پایدار، استفاده از محصولات قابل بازیافت و مدیریت مواد زاید و پسماند بوده، که به آثار خراطی مورد مطالعه قابل تعمیم است. از آنجایی که اصالت مواد به کاررفته در یک اثر صنایع دستی، به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصالت اثر، جدا از اصالت ایده و اجرا مطرح است، در نظر گرفتن این اصل از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. آثار خراطی «فروتن» هم غالباً با به کار بردن چوب یکپارچه بدون استفاده از مواد شیمیایی، مانند چسب، تولید می‌شوند. ضمن این‌که عبدالرحیم فروتن (به گفته خودش، ۱۳۹۷) شخصاً اقدام به کاشت و نگهداری از درختان «جغ» در منطقه می‌کند و همین امر سبب می‌شود روند تهیه مواد خام محصول، کاملاً با الگوی پایدار تهیه مواد

در خلق آثاری جدید پرداخت. ظرافت در اشکال تولیدات چوبی، استفاده هوشمندانه از نقش‌های بافت چوب، توجه به خواسته‌های خریداران و سفارش‌دهندگان، سبب شد تا ایشان به‌عنوان سرآمد هنرمندان خراط در شهرستان دزفول شناخته شود. فروتن (۱۳۹۷)، در این باره می‌گوید: در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۲ میلادی، برای دو اثر خود موفق به دریافت «نشان اصالت یونسکو» شده است. وی همچنین ۱۵ «نشان ملی مرغوبیت صنایع دستی» برای دو اثر ارسالی به یونسکو و ۱۳ اثر دیگر دریافت کرده است (**تصاویر ۱ و ۲**).

معیارهای سنجش

هنرهای صنایع دستی، به‌عنوان بخشی مهم و تأثیرگذار در هر جامعه‌ای محسوب می‌شوند، و از دید نظریه‌پردازانی چون «بوردیو»، در زمره «سرمایه فرهنگی» قرار می‌گیرند. سرمایه فرهنگی «بوردیو» مشتمل بر سه جنبه است؛ «تجسم^{۲۰}» در محدوده تفکر، «تجسم مادی و بیرونی^{۲۱}» که دربرگیرنده تولیدات هنری و فرهنگی است و «سرمایه فرهنگی نهادی» که

تصویر ۱. نشان ملی مرغوبیت در سال ۱۳۹۴. عکس: مزده درخشانی، ۱۳۹۷.

تصویر ۲. نشان ملی مرغوبیت در سال ۱۳۹۴. عکس: مزده درخشانی، ۱۳۹۷.

جدول ۱. اهداف نشان اصالت صنایع دستی. مأخذ: نگارندگان.

اهداف Award of Excellence for Handicrafts (برگرفته از اساسنامه «نشان اصالت» WCC)

۱ ایجاد استانداردهای دقیق برتری برای صنایع دستی

ارتقای کیفیت صنایع دستی با در نظر گرفتن استانداردهای عالی با هدف اطمینان از تولید محصولات فرهنگی با کیفیت بالا و قابل اعتماد، که با شیوه‌های سازگار با جامعه و احترام به محیط زیست ساخته شده‌اند.

۲ نوآوری

نوآوری ضمن ترویج و تشویق مهارت‌های سنتی در تولید محصول به منظور اطمینان از اینکه صنایع دستی در زندگی مدرن باقی می‌مانند همچنان ارزشمند و قابل فروش هستند.

۳ ارائه خدمات آموزشی و پشتیبانی

ارائه ظرفیت‌سازی و کارگاه آموزشی برای کمک به تولید کنندگان صنایع دستی در بهبود طراحی و بازاریابی محصولات خود، توسعه بازارهای عرضه و فروش و حفاظت از حقوق مالکیت معنوی

تصویر ۴. گواهی احراز نشان مرغوبیت (اصالت) یونسکو برای اثر «شکلات خوری خراطی‌شده» در سال ۲۰۱۰. عکس: مژده درخشانی، ۱۳۹۷.

تصویر ۳. شکلات خوری خراطی شده، اثر عبدالرحیم فروتن (کسب نشان اصالت یونسکو در سال ۲۰۱۰). عکس: مژده درخشانی، ۱۳۹۷.

تصویر ۶. اثر خراطی برگزیده سال ۲۰۱۲. عکس: مژده درخشانی، ۱۳۹۷.

تصویر ۵. گواهی احراز نشان مرغوبیت (اصالت) یونسکو در سال ۲۰۱۲. عکس: مژده درخشانی، ۱۳۹۷.

مورد مطالعه، این پیش شرط رعایت شده و با وجود کوچک و ساده بودن کارگاه، هنرجویان علاقه‌مند برای آموزش، در صورت عدم منع قانونی، بدون محدودیت در جنسیت و سن در این کارگاه آموزش می‌بینند.^{۲۵}

• **مرغوبیت و کیفیت مورد نظر سازمان جهانی صنایع دستی** در این بخش، میزان مرغوبیت مواد اولیه، طراحی مناسب، مهارت‌های اصلی مورد نیاز برای تولید اثر و پرداخت نهایی اثر مورد توجه قرار می‌گیرد.

در خصوص کیفیت مواد اولیه آثار خراطی مورد بحث، چنانکه گفته شد از چوب درخت «جغ» استفاده شده‌است، که از جمله باکیفیت‌ترین و زیباترین چوب از نظر بافت و طرح طبیعی، در منطقه برای این کار به شمار می‌آید. همچنین طراحی خاص و کاربردی این دو اثر و نیز مهارت بالای سازنده، در ساخت و پرداخت نهایی آنها سبب شده تا آثار، واجد احراز امتیاز این بند باشند. البته این نکته حائز اهمیت است که طبق اظهارات «فروتن» (۱۳۹۷)، در دو دوره قبل آثاری برای دریافت این نشان ارسال شده بود که به دلیل برخی کاستی‌ها در اجرا از جمله وزن بالا و عدم پرداخت نهایی کافی، این آثار از سوی داوران (نشان اصالت یونسکو) پذیرفته نشدند. اما نکته قابل توجه، اعلام نقایص آثار به صورت مکتوب به هنرمند اثر و راهنمایی او برای رفع این کاستی‌ها بود. همین امر موجب شد تا آثار بعدی به شکل قابل توجهی ظریف، نازک و سبک‌تر ساخته شوند و وزن ظرف مشابه از ۲۵۰۰ گرم به ۷۵۰ گرم کاهش پیدا کرد.

• **قابلیت بازاریابی محصولات صنایع دستی با توانمندی عرضه در بازارهای جهانی**

پیش شرط‌های این بند، نسبت بین قیمت و کیفیت، عملکرد محصول (کاربرد)، رقابت‌پذیری و توان عرضه در بازار جهانی، بسته‌بندی و ایجاد اشتغال پایدار است. برای تبیین این بند پرداختن به تعریف صحیحی از بازاریابی ضروری به نظر می‌رسد. اندیشمندان حوزه بازاریابی، تعاریف متعدد و گسترده‌ای از واژه بازاریابی ارائه داده‌اند. «کاتلر» و «آرمسترانگ» از مشهورترین اندیشمندان حوزه بازاریابی، تعریف خود را از بازاریابی این گونه ارائه کرده‌اند: «بازاریابی، فرایندی اجتماعی و مدیریتی است که به وسیله آن، هر فرد نیازها و خواسته‌های خود را از طریق تبادل ارزش با دیگران برآورده می‌سازد. به زبان ساده‌تر، بازاریابی شامل ایجاد رابطه‌ای تبادلی و پرارزش با مشتری است» (کاتلر و آرمسترانگ، ۱۳۸۹، ۵). در این فرآیند هنرمند به عنوان تولیدکننده، با عرضه محصول صنایع دستی، چرخه بازاریابی را فعال می‌سازد که نسبت صحیح قیمت با کیفیت اثر، به عنوان محصول و یا «قیمت منصفانه» نقش به سزایی در بازاریابی دارد. مورد دیگر در بازاریابی محصولات صنایع دستی، کاربردی بودن و عملکرد آن است که می‌تواند

تصویر ۷. جزئیات اثر برگزیده ۲۰۱۲. عکس: مزده درخشانی، ۱۳۹۷.

اولیه مطابقت داشته باشد. همچنین بازیافت و مدیریت پسماند هم، در کارگاه خراطی مورد نظر، به صورت کامل انجام می‌شود.

• **مسئولیت اجتماعی**

این مفهوم با وجود اینکه در نگاه نخست جزء معیارهای سنجه‌ناپذیر تلقی می‌شود، اما با تعریف «مسئولیت اجتماعی» می‌توان ابهامات آن را برطرف ساخت.

مفهوم مسئولیت اجتماعی به طور کلی در جهان، براساس «شاخص پایداری داو جونز»^{۲۳} چنین معیارهای زیر در نظر گرفته می‌شود: (۱) اقتصادی که شامل مواردی چون؛ حکمرانی شرکت، مدیریت ریسک، مبارزه با فساد و اصول عملکرد خوب است، (۲) محیط زیست، به‌ویژه اثربخشی استفاده از منابع زیست‌محیطی و سیستم‌های اطلاعاتی در زمینه حفاظت از محیط زیست، (۳) اجتماعی، از جمله؛ برنامه‌های توسعه سرمایه انسانی، سیستم‌های استخدام استعداد، برنامه‌های بشردوستانه یا اطلاعات CRS

(Mioklajek-Gocejna, 2018).

در تعیین میزان رعایت مسئولیت اجتماعی، سه مؤلفه مورد نظر سنجش‌گران نشان اصالت، که تشخیص معیارهای این بند را ساده‌تر می‌کند عبارت است از: رعایت و توجه به قوانین کار، رعایت و توجه به حقوق هنرمند و کمک به جامعه که در رده اجتماعی این شاخص قرار می‌گیرند. در مورد نخست، پایبندی به رعایت حقوق کارگران توسط کارفرما و ایمنی محیط کار که از عوامل مورد تأکید قوانین کار هستند، در کارگاه «عبدالرحیم فروتن» مورد توجه بوده است^{۲۴}. دومین مورد، رعایت حقوق هنرمند و محفوظ ماندن حق اصالت ایده و اجرای اثر است. آخرین مورد، برگرفته از میزان رعایت تعهدات اجتماعی در قبال جامعه است که آموزش به داوطلبان یادگیری این هنر و قراردادن امکانات کارگاهی در اختیار افراد تحت آموزش یکی از شروط این بند است که توسط مجریان مهر اصالت یونسکو در نظر گرفته شده‌اند. در کارگاه خراطی

چوب‌های مختلف که به گفته «فروتن» مانند بافت عمودی و افقی درخت جغ، بافت درخت بادام کوهی، بافت گره‌های مخصوص درخت «کیکم»^{۲۶} و ... که سبب افزایش طرح‌های نو در این هنر شده است (تصویر ۱۰). همچنین خلاقیت و ابتکار در اجرای این آثار به عنوان آخرین مؤلفه این بند، در نوع طراحی و اجرای آثار است که در یکی از آثار به صورت ظرف در ظرف و کاملاً یکپارچه بوده است. ضمن اینکه طرح و ایده دو اثر مورد نظر کاملاً نو است. به چگونگی پیدایش ایده آثار در بند بعدی پرداخته شده است.

• **بیان هویت فرهنگی و ارزش‌های زیباشناختی سنتی** الهام‌پذیری، هویت و زیباشناسی سنتی مؤلفه‌های آخرین بند از معیارهای سنجش اصالت و مرغوبیت آثار صنایع دستی است. به غیر از ارزش‌های زیباشناختی و تکنیک منحصر به فرد فروتن، بارزترین مشخصه هویت در آثار او را شاید بتوان مصالح بوم‌آورد تلقی کرد. چوبی که درختش به وسیله هنرمند کاشته، پرورش یافته و سپس مورد استفاده قرار می‌گیرد، مصداقی از این گفتار است. همچنین آثار شکل گرفته بر پایه مفاهیم و معنایی است که در جغرافیای زیست این هنرمند جریان دارد. به گفته «فروتن»، اثر منتخب سال ۲۰۱۰ با الهام گرفتن از این شعر مولوی؛

«دانه‌ای بیچاره بودم زیر خاک

دانه را دردانه کردی عاقبت»

و براساس تأویل شخصی هنرمند از آن، به شکل چند ظرف درون یکدیگر، ولی کاملاً یکپارچه و متصل ساخته شد. همچنین اثر دوم که در سال ۲۰۱۲ موفق به کسب نشان یونسکو شد، با الهام از آیه‌ای از قرآن با این مضمون که «خداوند دائماً در حال خلق است» و نیز بیت معروفی از حافظ؛ «بیا تا گل برافشانیم و می در ساغر اندازیم»

فلک را سقف بشکافیم و طرحی نو در اندازیم»

سبب شد تا ظروف به صورت، از کل به جزء، در اوج هماهنگی و کاملاً خلاقانه طراحی شوند. نکته دیگر اینکه «فروتن» هردو این آثار را به عنوان ظروف ویژه مراسم نوروز ایرانی طراحی کرده است. هویت فرهنگی اثر به عنوان مؤلفه‌ای دیگر، یکی از الزامات صنایع دستی و اصیل است، که پیش از این به آن پرداخته شده است. مؤلفه دیگر زیباشناسی سنتی است که می‌تواند به زیباشناسی مبتنی بر نظریه «کانت» در کتاب «نقد قوه حکم» بازگردد و تلقی از اثر که به یکی از سه جنبه زیباشناسی اثر، امر مطبوع، خیر و یا زیبا منجر می‌شود. کانت در توضیح امر مطبوع و خیر می‌نویسد: «مطبوع چیزی است که در دریافت حسی خوشایند حواس واقع شود» (کانت، ۱۳۷۷، ۱۰۲) و «چیزی که به وسیله عقل از طریق مفهوم صرف، خوشایند باشد خیر است» (همان، ۱۰۴) و امر زیبا را فارغ از خوشایند بودن و رضایت‌مندی می‌داند؛ «زیبایی، صورت

خریدارانی خارج از حیطه مخاطبان یک اثر هنری داشته باشد و گستره‌عام‌تری از خریداران را شامل شود که در آثار فروتن اصل کاربردی بودن به خوبی رعایت شده است. در خصوص آثار مورد نظر، استفاده از طرح‌های با توان رقابت‌پذیری و پتانسیل حضور در بازارهای جهانی یکی دیگر از عواملی است که برای این محصول صنایع دستی به عنوان مزیت به شمار می‌آید. این که تا چه اندازه یک اثر از صنایع دستی بتواند با حفظ ماهیت فرهنگی، کیفیت و منحصر به فرد بودن خود، مخاطب برون مرزی را جذب کند، به بسترهای گوناگونی چون گسترش کارگاه نیاز دارد و این مهم وابسته به انگیزه‌های بیشتر هنرمند است. از جمله رعایت معیارهای سنجش اصالت که در این جستار برشمرده شده، به علاوه فراهم نمودن زمینه عرضه در بازارهای جهانی، لازمه این پیش شرط است و کسب این نشان به مدت دو سال به هنرمند این امکان را می‌دهد که از جنبه‌های تبلیغاتی این نشان در سطح جهانی بهره‌مند شود. نوع و کیفیت بسته‌بندی با توجه به عوامل مؤثر در گرافیک و تبلیغات یک محصول از دیگر مؤلفه‌های این چرخه بازاریابی است. در نهایت ایجاد اشتغال پایدار برای هنرمند سازنده اثر، که از امکان مشابه‌سازی در حین رعایت اصول دوری از تقلید و تولید مکانیکی حاصل می‌شود و آثار مورد نظر این مشخصه را به خوبی دارا است، مجموعه عواملی هستند که پیش شرط‌های اقتصادی محصول و اثر هنری را پدید می‌آورند.

• **ابتکار در طراحی و تولید**

خلاقیت و نوآوری در کلیت طرح از مؤلفه‌های پراهمیت اثر است که می‌تواند در زمره اصول حفظ اصالت طراحی و اجرای اثر که پیش از این برشمرده شد، قرار گیرد. این مؤلفه مورد توجه داوران و سنجش‌گران ترکیب رنگی با توجه به ماهیت اثر است، که براساس مطالب عنوان شده در صحبت‌های هنرمند، در آثار مورد نظر با بهره‌گیری از ابتکار در نوع برش و بستن چوب بر روی دستگاه بافت چوب به صورت عمودی، خلاقیت در اجرا به دست آمده است. در این حالت خراطی روی بافت عمودی چوب که مقاوم‌تر است و نیاز به مهارت بیشتر و مغارهای خاص و متفاوتی دارد، انجام می‌شود. این شیوه کار باعث می‌شود از گره‌های درون چوب هم به خوبی استفاده شده تا بافت چوب زیباتر شود. در روش متداول خراطی از برش افقی چوب (اصطلاحاً راه چوب)، استفاده از گره‌های چوب امکان‌پذیر نیست اما این روش در خراطی، از خلاقیت‌های ویژه «فروتن» محسوب می‌شود (تصویر ۸). یکی دیگر از ویژگی‌های آثار این هنرمند ظرافت کاغذگونه دست ساخته‌های چوبی و وزن بسیار سبک آثار فروتن است (تصویر ۹).

رنگ طبیعی و ذاتی چوب از جمله عناصر تأثیرگذار در بالابردن کیفیت اثر است؛ مانند بافت‌های متفاوت به دست آمده از

غایت‌مندی یک عین است، تا جایی که این صورت بدون تصور غایتی، در عین دریافت شود» (همان، ۱۴۵).
با توجه به توصیفی که از زیبایی شده، به نظر می‌رسد، آثار مورد مطالعه از ویژگی‌های هنر زیبا (هرچند حکم ذوقی کاربردی)، به مدد بهره‌مندی از نبوغ هنرمند، برخوردار هستند و اصول سنتی هنر خراطی در کنار خلاقیت هنرمند، در آنها رعایت شده‌است. در جدول ۲ آثار «فروتن» با نشان اصالت یونسکو تطبیق داده شده است.

بحث

پژوهش حاضر به عنوان پژوهشی مولد و مسئله‌محور، به تولیدکنندگان امروز صنایع دستی اثبات می‌کند که با رعایت اصول و ضوابطی می‌توان اعتبار و اصالت تولید این حرفه را در میان انبوه تولیدات تجاری و صنعتی امروز با الگوهای روزآمد حفظ کرد. همان‌گونه که کارگاه «فروتن» با رعایت اصول شش‌گانه یونسکو توانست نشان اصالت این مؤسسه معتبر را کسب کند و به تولیدات خود اعتبار ببخشد دیگر تولیدکنندگان صنایع دستی هم می‌توانند، از روش‌های مشابه و مبتنی بر استانداردهای تعریف‌شده برای تولیدات خود جایگاه‌سازی کرده و بدین‌سان اعتبار شغلی خود را ارتقاء داده و درآمد آن را پایدارتر سازند.

نتیجه‌گیری

همان‌گونه که از نظر گذشت، شش معیار؛ احترام به ارزش‌های محیط‌زیست در اصالت مواد به کاررفته در اثر و تکنیک‌های تولید، مسئولیت اجتماعی، مرغوبیت و کیفیت مورد نظر معیارهای جهانی صنایع دستی، قابلیت بازاریابی محصولات صنایع دستی با توانمندی عرضه در بازارهای جهانی، ابتکار در طراحی و تولید، بیان هویت فرهنگی و ارزش‌های زیباشناختی سنتی، از مهم‌ترین‌هایی بودند که در آثار خراطی «عبدالرحیم فروتن» اجرا و به کار گرفته شده‌اند. به بیان دیگر رعایت حق کپی‌رایت، حقوق اجتماعی، اصالت ایده، مرغوبیت، کیفیت مواد اولیه، مورد توجه‌بودن هویت و اصول زیباشناسی سنتی، در نظرداشتن مسائل زیست‌محیطی چون مدیریت پسماند، در کنار قابلیت بازاریابی و عرضه در بازارهای جهانی، ارکان اصلی اصالت یک اثر است. این معیارها همان‌گونه که از نظر گذشت از ابتدا تا انتهای تولید و عرضه در آثار این هنرمند اجرا شده است که این مهم می‌تواند به راحتی در کارگاه‌های ساده و به دور از امکانات ویژه در تمام مناطق کشور به دست آید. لازمه این امر بالابردن افق انتظار هنرمندان و علاقه‌مندان به هنر صنایع دستی با رعایت معیارهای کاملاً عملی برشمرده شده در این پژوهش است. البته حصول آن مستلزم برخی عوامل

تصویر ۸. نمونه بافت چوب در برش عمودی و طی مراحل خراطی. عکس: مؤده درخشانی، ۱۳۹۷.

تصویر ۹. نمونه اثر خراطی با ظرافت کاغذگونه. عکس: مؤده درخشانی، ۱۳۹۷.

تصویر ۱۰. نمونه خراطی بر روی چوب گره درخت کیکم. عکس: مؤده درخشانی، ۱۳۹۷.

جدول ۲. جدول سنجش آثار خراطی با معیارهای سنجش نشان اصالت یونسکو. مأخذ: نگارندگان.

معیارهای سنجش اصالت و مرغوبیت اثر صنایع دستی	ویژگی‌های آثار خراطی مورد تحقیق
<p>• تعالی</p> <p>برتری و کیفیت استاندارد در صنعت ساخت و ساز با استفاده از مواد با کیفیت بالا، استاندارد با کیفیت بالا و توجه ویژه به جزئیات ساخت و تکمیل مشخص شده است.</p>	<p>• ساخته شده از چوب درخت جغ</p> <p>• از جمله باکیفیت‌ترین و زیباترین چوب از نظر بافت و طرح طبیعی در منطقه</p> <p>• طراحی خاص و کاربردی این دو اثر</p> <p>• ساخت و پرداخت نهایی و وزن بسیار کم آثار (کاهش وزن اثر از ۲۵۰۰ گرم به ۷۵۰ گرم)</p>
<p>• اعتبار</p> <p>بیان هویت فرهنگی و ارزش‌های زیباشناختی سنتی: با کاربردی به خوبی از بیان زیبایی‌شناختی و فرهنگی و تکنیک‌های تولید سنتی نشان داده شده است.</p>	<p>• الهام‌گرفتن از فرهنگ دینی و ادبیات ایران در طراحی آثار</p> <p>• کاربرد ویژه در مراسم نوروز</p> <p>• زیبایی‌شناسی سنتی در آثار</p> <p>• بهره‌گیری از تکنیک‌های سنتی برای ساخت آثار</p>
<p>• نوآوری</p> <p>نوآوری در طراحی و تولید: بهره‌گیری از یک ترکیب مؤثر و موفقیت‌آمیز از هنرهای سنتی و استفاده مناسب از مدرنیسم، یا اختراع و استفاده خلاقانه از مؤلفه‌های ساخت اثر یعنی؛ مواد، طراحی و فرایندهای تولید.</p>	<p>• فرم‌های ساده و مدرن در قالب مواد و تکنیک سنتی خراطی</p> <p>• استفاده از بافت عمودی چوب برای بهره‌گیری از گره‌ها با بافت ویژه</p> <p>• نازکی و سبکی خاص این آثار که در خراطی کمتر دیده شده است</p> <p>• نسبت صحیح قیمت با کیفیت اثر به عنوان محصول و یا «قیمت منصفانه»</p>
<p>• بازاریابی</p> <p>بازاریابی محصولات صنایع دستی با پتانسیل برای بازار منطقه‌ای و یا بین‌المللی: مربوط به عملکرد محصول، استفاده ایمن توسط خریداران بالقوه، یک رابطه با قیمت مناسب و یا پایداری تولید است.</p>	
<p>* برای واجد شرایط بودن و ورود به ارزیابی، همه ارسال‌ها ابتدا باید قادر به احراز این دو پیش شرط باشند. طبق این پیش شرط‌ها محصولات و فرآیندها باید:</p>	
<p>۱. سازگار با محیط زیست</p> <p>احترام به محیط زیست در مواد و تکنیک‌های تولید: از طریق استفاده پایدار از رنگ‌های طبیعی، الیاف طبیعی، مواد بازیافتی و استفاده از مواد و فرایندهای تولید سازگار با محیط زیست.</p>	<p>• به کاربردن چوب یکپارچه بدون استفاده از مواد شیمیایی مانند چسب و دیگر مواد</p> <p>• اقدام به کاشت و نگهداری از درختان جغ در منطقه</p> <p>• بازیافت و مدیریت پسماند در کارگاه خراطی مورد نظر</p>
<p>۲. نمایشگاه</p> <p>مسئولیت اجتماعی: تولیدکننده باید تأیید کند که هیچ قانون کار یا حق نسخه‌برداری نقض نشده و از هیچ فرد یا گروهی در هر مرحله از تولید صنایع دستی ارائه شده برای برنامه «نشان اصالت»، سوء استفاده نشده است.</p>	<p>• پایبندی به رعایت حقوق کارگران توسط کارفرما و ایمنی محیط کار</p> <p>• رعایت حقوق هنرمند و محفوظماندن حق اصالت ایده و اجرای اثر</p> <p>• میزان رعایت تعهدات اجتماعی در قبال جامعه است که آموزش به داوطلبان یادگیری این هنر و قراردادن امکانات کارگاهی در اختیار افراد تحت آموزش قرار داده شده است.</p>

مستلزم نگاه دقیق و کارشناسانه به تمام عوامل شکل‌دهنده یک اثر صنایع دستی است تا با در نظر گرفتن چگونگی اجرای یک ایده، بتوان اثری برخاسته از فرهنگ بومی با قابلیت حضور در عرصه‌های جهانی تولید کرد. رعایت موازین اشاره‌شده، در فرآیند تولید و عرضه محصولات، زمینه‌ساز افزایش هرچه

بیرونی چون آموزش و ... است که پرداختن به آن می‌تواند محور کار پژوهش دیگری باشد. با توجه به ارزشی که نشان یونسکو برای هنرمند، منطقه زیست او و کشورش دارد، توجه به معیارهای سنجش آثار صنایع دستی در خلق آثار اصیل بسیار مؤثر است. این امر

بیشتر سرمایه‌های نمادین و به تبع آن سرمایه‌های فرهنگی است. این چرخه، زمانی کامل می‌شود که هر هنرمند بدون در نظر گرفتن هرگونه سنجش بیرونی این اصول را در تمام مراحل خلق اثر خود رعایت نماید و بدین ترتیب راه را برای داشتن جامعه‌ای با شاخص‌های فرهنگی بالا هموار سازد.

پی‌نوشت‌ها

۱. Plato (Athenian philosopher).
۲. Immanuel Kant (1724-1804).
۳. Martin Heidegger (1889-1976).
۴. Julia Kristeva (1941).
۵. در فیزیک، تابش تراهرتز قسمتی از امواج الکترومغناطیسی است که در محدوده فرکانس ۰٫۳ تا ۳ تراهرتز قرار دارد. اصطلاح تراهرتز به تابش الکترومغناطیسی در بازه فرکانس بین طیف فرکانسی ریزموج، ۳۰۰ گیگاهرتز (۱۰۱۱×۳) Hz و طیف فرکانسی مادون قرمز، ۳۰۰۰ گیگاهرتز (۱۰۱۲×۳) Hz گفته می‌شود.
۶. (Jukka Jokilehto 1938)
۷. Award of Excellence for Handicrafts
۸. Theodor W. Adorno (1903-1969)
۹. Pierre Bourdieu (1930-2002)
۱۰. Subjective
۱۱. Intertextuality
۱۲. presupposition
۱۳. contagion
۱۴. UNESCO/ITC International Symposium on Crafts and the International Market 2018
۱۵. WCC
۱۶. Asia Pacific Region
۱۷. <https://www.ichto.ir>
۱۸. woodturning
۱۹. جغ یا جگ با نام علمی *Dalbergia Sisso* در مناطق گرمسیری جهان می‌روید و در فرهنگ‌های بومی کشورهای هند و پاکستان این درخت خواص دارویی و مصرفی بسیاری دارد (Lal & Sanjay, 2012). مصرف چوب جگ در ایران سابقه دیرینه دارد به گونه‌ای که در برخی منابع چوب مصرفی ستون‌ها، درب و پنجره‌ها و دکوراسیون کاخ تخت جمشید جگ گزارش شده است. این چوب به دلیل خوشرنگ بودن، عدم شکاف‌خوری، رنگ‌پذیری و جلاپذیری در صنعت خراطی و کنده‌کاری استفاده مطلوبی دارد (امتحانی و جزیره‌ای، ۱۳۸۱).
۲۰. Embodied
۲۱. Objectified
۲۲. Harvard Environmental Law Review
۲۳. در حقیقت مجموعه (DJSI) Dow Jones Sustainability Index، مجموعه‌ای است که شاخص جهانی اصلی، شاخص جهانی پایداری داو جونز و شاخص‌های مختلف براساس مناطق جغرافیایی مانند Dow Jones Sustainability Asia Pacific Index و ... را شامل می‌شود.
۲۴. کارگران از حقوق مصوب قانون کار کشور برخوردارند و فرم‌های پرداخت بیمه آنها موجود است و توسط نگارندگان رؤیت شد.
۲۵. مدارک مستند حاکی از حضور مستمر متقاضیان آموزش و گذراندن دوره‌های آموزشی در این کارگاه موجود است.
۲۶. کرکو (کیکم) نام علمی: *Acer monspessulanum* نام یک گونه از سرده افرا است. از گونه‌های پهن‌برگ مناطق نیم‌خشک سرد بوده که حفظ آن به‌عنوان یکی از ذخایر توارثی گونه‌های جنگلی از اهمیت خاصی برخوردار است. در ایران زیرگونه‌های تحت عنوان‌های کرکو، کی‌کف یا کیکم کردستانی (*subsp. Assyriacum* (Pojark) Rech.f.1969)، کپوک یا کیکم قفقازی (*subsp. ibericum* (M.B.) Yaltrik.1967)، سیاه کرکو یا کیکم ترکمنی (*subsp. turcomanicum* (Pojark) Rech.f.1969)، کیکم شیرازی (*subsp. cinerascens* (Boiss) Yaltrik (1967) و کپکم یا کیکم ایرانی (*subsp.*

فهرست منابع

- امتحانی، محمدحسن و جزیره‌ای، محمدحسین. (۱۳۸۱). پژوهشی درباره درخت جگ *Dalbergia sisso* Roxby در ایران. *مجله بیابان*، ۷(۲)، ۵۵-۵۶.
- پاکباز، رویین. (۱۳۸۳). *دایره‌المعارف هنر (نقاشی، پیکره‌سازی، گرافیک)*. تهران: فرهنگ معاصر.
- درانی، مژگان. (۱۳۹۷). تعیین و تبیین شاخصه‌های اثر فاخر در آثار صنایع دستی ایران از منظر نظریات پی‌یر بوردیو (پایان‌نامه منتشر نشده دوره کارشناسی ارشد صنایع دستی). دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). *لغتنامه دهخدا*. زیر نظر محمد معین و جعفر شهیدی. تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه لغتنامه دهخدا: روزنه.
- زرکلام، ستار. (۱۳۸۷). *حقوق مالکیت ادبی و هنری*. چاپ دوم، تهران: انتشارات سمت.
- سیدصدر، سیدابوالقاسم. (۱۳۸۳). *دائرةالمعارف هنر*. تهران: سیمای دانش.
- فروتنی، سام. (۱۳۷۹). *مصالح و ساختمان*. تهران: روزنه.
- کانت، ایمانوئل. (۱۳۷۷). *نقده قوه حکم* (ترجمه عبدالکریم رشیدیان). تهران: نشر نی.
- کاتلر، فیلیپ و آرمسترانگ، گری. (۱۳۸۹). *اصول بازاریابی* (ترجمه مهدی زارع). تهران: مهرجرد: مدیرفردا.
- کریمیان، حسن و عطارزاده، عبدالکریم. (۱۳۹۰). نقش انقلاب صنعتی در تحولات صنایع دستی ایران. *مجله مطالعات تاریخ اسلام*، ۳(۱۱)، ۹۹ - ۱۲۰.
- لایقی، غلامرضا. (۱۳۸۱). *حقوق آفرینش‌های ادبی و هنری در کشورهای پیشرفته صنعتی*. تهران: نشر خانه کتاب.
- معین، محمد. (۱۳۷۸). *فرهنگ فارسی*. تهران: امیرکبیر.
- نادری، سمیه. (۱۳۹۰). *بررسی مفهوم اصالت در صنایع دستی با تکیه بر آراء تفودور آدورنو*. (پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد صنایع دستی)، دانشگاه هنر، تهران، ایران.
- یوکیلهتو، یوکا. (۱۳۸۷). *تاریخ حفاظت معماری* (ترجمه محمدحسن طالبیان). خشایار بهاری. تهران: روزنه.
- وولف، هانس. (۱۳۷۲). *صنایع دستی کهن ایران* (ترجمه سیروس ابراهیم‌زاده). تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- Dong, J., Locquet, A., Melis, M. & Citrin, D.S. (2017). *Global mapping of stratigraphy of an old-master painting using sparsity-based terahertz reflectometry*. Scientific Reports: Published online: 08 November 2017. <https://www.nature.com/articles/s41598-017-15069-2>.
- George E., N. & Bloom, P. (2011). Art and authenticity: The importance of originals in judgments of value. *Journal of experimental Psychology: General*, 141(3), 558-565.

- Lal, H. S. & Sanjay, S. (2012). Ethnomedicinal uses of Dalbergia sissoo Roxb in Jharkhand. *International Journal of Ayurvedic and Herbal Medicine* 2(1),198-201 .
- Mioklajek-Gocejna, M. (2018). The Environmental, Social and Governance Aspects of Social Responsibility Indices – A Comparative Analysis of European SRI Indices. *Comparative Economic Research-Center And Eastern Europe*, 21(3). 25-44.
- Sunstein, CR. & Reisch, LA. (2014). Automatically green: behavioral economics and environmental protection. *Harvard Environmental Law Review- HeinOnline*, (38), 127-158.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Bagh-e Nazar Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

درخشانی، مژده و کلاه کج، منصور. (۱۳۹۹). مقایسه تطبیقی آثار صنایع دستی با ضوابط «نشان اصالت صنایع دستی یونسکو» (مطالعه موردی آثار چوبی «عبدالرحیم فروتن» خراط دزفولی). باغ نظر، ۱۷(۸۶)، ۶۵-۷۶.

DOI: 10.22034/bagh.2020.187213.4133

URL: http://www.bagh-sj.com/article_107557.html

